BIULETYN EUROREGIONU GLACENSIS

3 /2013

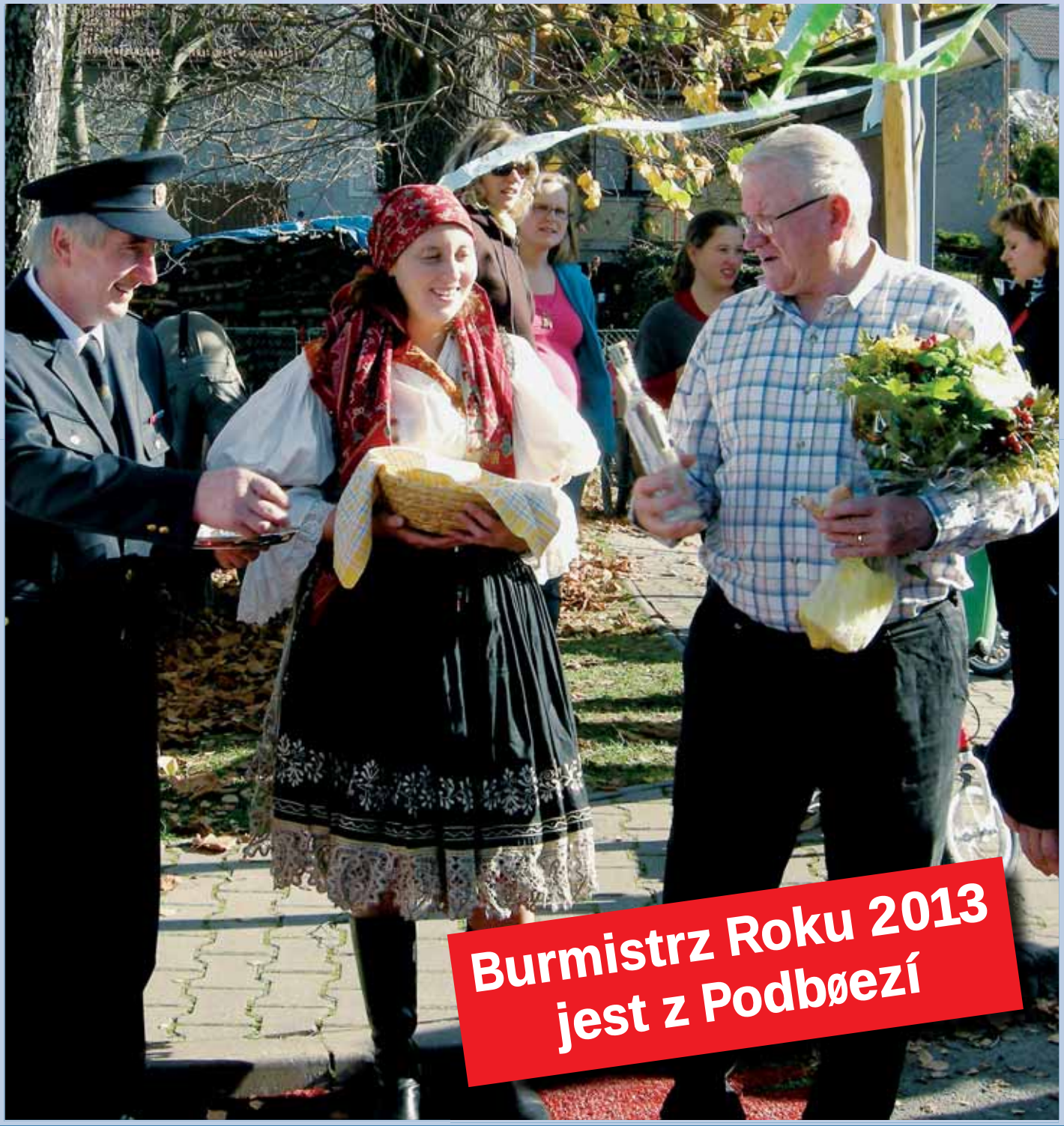

Powitanie burmistrza w gminie

Szanowni Przyjaciele,

święta w tym roku znowu przyszły o tydzień wcześniej, sądząc po dekoracjach w sklepach i reklamie z choinką i dzikiem (słynna świąteczna reklama telewizyjna w Czechach - przyp. tłum.). Nadszedł ten czas, gorączkowych starań i podwyższonej aktywności. Jak byśmy w tych ostatnich dniach, które przed nami, chcieli zrobić to, co pomyślnie przez cały rok odkładaliśmy. A więc jesteśmy zaganiani, wciąż się śpieszymy, jesteśmy nerwowi i rozdrażnieni, ponieważ wciąż nam czegoś „brakuje". Tak samo intensywnie wpatrujemy się za horyzont tego, co się dzieje, wierząc, że ten kolejny rok będzie lepszy. Będzie się nam lepiej powodziło, będziemy szczęśliwsi i zdrowsi. Czekamy na rezultaty prowadzonych uzgodnień zastanawiając się, jak będą w efekcie wyglądały chociażby formy dofinansowania i programy operacyjne (a tego tu można się dowiedzieć). Interesują nas sprawy, które tak naprawdę są nieistotne, przez które nie znajdujemy czasu na rzeczy piękne, które sprawią nam radość i czegoť nauczą. A więc w tym okresie powinniśmy znaleźć chwilę i pojechać na przykład do Třebechovic, gdzie kilka tygodni temu otwarto nowe muzeum szopek. I rozmarzyć się przy pracach naszych przodków. Zastanowić się nad swoimi poczynaniami i działaniami, i czy nie byłoby lepiej ten czas poświęcić swoim bliskim i przyjaciołom, których wciąż odsuwamy, ufając, że oni to zrozumieją. W tym świątecznym okresie życzę Państwu znalezienia tego swojego własnego czaru Bożego Narodzenia oraz spędzenia końcówki roku w spokoju i harmonii. Może dobrą pointą będą słowa Woody Allena: „Jeśli chcesz rozśmieszyć Boga, opowiedz mu o swoich planach na przyszłość".

Pięknych i błogosławionych Świąt Bożego Narodzenia oraz mnóstwa optymizmu i siły w Nowym Roku.

Miroslav Kocián
1. Wiceprzewodniczący czeskiej części Euroregionu Glacensis

Z Funduszu Mikroprojektów w Euroregionie Glacensis zostan¹ rozdzielone ostatnie œrodki

Dnia 15. 2. 2013 r. zakończono ostatni nabór mikroprojektów na 11. posiedzenie Euroregionalnego Komitetu Sterującego. Na razie zakończył się ciągły nabór mikroprojektów. Większość zatwierdzonych mikroprojektów została już zrealizowana i wnioskodawcy złożyli ich rozliczenia. Ze względu na oszczędnoťci osiągnięte w przetargach oraz z powodu pojawienia się niektórych cząstkowych wydatków niekwalifikowalnych uzyskano oszczędności, które zostaną dodatkowo podzielone pomiędzy nowych wnioskodawców.

Z tego powodu wznowiono przyjmowanie wniosków i ogłoszono dodatkowy nabór mikroprojektów.

Euroregion Glacensis jako Zarz¹dzaj¹cy Funduszem Mikroprojektów powiadamia o og³oszeniu dodatkowego, 12. naboru wniosków projektowych. Wnioski mo¿na sk³adaæ do 14. 2. 2014 r. do godz. 12.00.

Dodatkowy nabór ma następujące ograniczenia:

- Ze względu na ograniczoną alokację środków finansowych ustalono limit: każdy podmiot wnioskodawcy może złożyć tylko 1 wniosek (jeden REGON, jeden wniosek). A więc każdy wnioskodawca może zgłosić tylko jedno przedsięwzięcie projektowe. Wnioskodawca ten może występować jako partner w złożonym mikroprojekcie lustrzanym lub samodzielnie realizowanym innego wnioskodawcy.
- Ze względu na zbliżające się zakończenie okresu programowania ustalono ograniczony okres realizacji mikroprojektów, maksymalnie do 31. 3. 2015 r. Złożone w 12. naborze wnioski projektowe na mikroprojekty muszą uwzględniać ten wiążący termin zakończenia realizacji.

- W ramach 12., dodatkowego naboru zostaną rozdysponowane wszystkie środki finansowe z Funduszu oraz zostanie zatwierdzona tzw. lista mikroprojektów rezerwowych, które będą miały podpisaną umowę o udzielenie dofinansowania dopiero po uzyskaniu kolejnych oszczędności w ramach Funduszu. Tych mikroprojektów nie będzie dotyczył warunek zakończenia realizacji do 31. 3. 2015 r.

Ze względu na późniejsze zawarcie umowy Zarządzający umożliwi przesunięcie harmonogramu zakończenia danego mikroprojektu.

Wydawca Euroregion Pomezí Čech, Moravy a Kladska - Euroregion Glacensis, Panská 1492, 516 01 Rychnov nad Kněžnou, Republika Czeska
we współpracy ze Stowarzyszeniem Gmin Polskich Euroregionu Glacensis, Łukasiewicza 4a/2, 57-300 Kłodzko, Polska
Zarejestrowane przez MK RCz E 16575
Redakcja dla czeskiej części: tel.: 00420 494 531 054, e-mail: info@euro-glacensis.cz, www.euro-glacensis.cz
Redakcja dla polskiej części: tel.: 0048 74 86 771 30, e-mail: biuro@eg.ng.pl, www.euroregion-glacensis.ng.pl
Opracowanie graficzne i przygotowanie do druku: Miloš Kaválek. Druk: Integraf, s.r.o. Náchod

CZ PL Cíl 3/Cel 3 2007-2013

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ / EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PŘEKRAČUJEME HRANICE / PRZEKRACZAMY GRANICE

Zwyciêzc¹ pi¹tej edycji konkursu „ERA Burmistrz Roku“ zosta³a gmina z Kraju Kralowohradeckiego

Gmina Podbřezí na ziemi rychnovskiej ma najlepszego burmistrza w Republice Czeskiej. Antonín Novotný zdobył bowiem tytuł Era Burmistrz Roku 2013 w piątej edycji tego konkursu. Spośród 77 nominowanych osób, które stoją na czele gmin liczących do 2000 mieszkańców, najpierw znalazł się w gronie pięciu finalistów, a następnie zdecydowanie zwyciężył.

Wprawdzie tytuł i czek na 250 tysięcy koron dla swojej gminy odebrał 22 października 2013 roku w praskiej Malostranskiej besedzie, ale uroczyste zwieńczenie zwycięstwa nastąpiło w piątek 1 listopada w gminie Podbřezí. Wraz z burmistrzem świętowało ponad dwustu mieszkańców gminy Podbřezí. Życzenia przyszli złożyć sąsiedzi i przyjaciele, członkowie lokalnych organizacji, przedstawiciele Kraju oraz radni. Nie zabrakło też przedstawicieli organizatorów konkursu, czyli Fundacji VIA i ERY, którzy Antonínowi Novotnemu przekazali Prawo Sołeckie, tradycyjny symbol urzędu burmistrza.

Antonín Novotný jest burmistrzem gminy Podbřezí od 1994 roku. Na przestrzeni niemal 20 lat piastowania stanowiska udało mu się podnieść małą miejscowość do poziomu nowoczesnego miasteczka, w którym pomyślnie rozwija się życie wspólnotowe. Dla swoich mieszkańców jest wzorem – także jako głowa rodziny. Wychował ośmioro dzieci i cieszy się z ponad dwudziestu wnucząt. Mieszkańcy doceniają również szerokie horyzonty oraz zainteresowania burmistrza, a zwłaszcza jego starania o stabilne zarządzanie gminą, umiejętność słuchania i rozumienia opinii innych, ogromną pracowitość i zaangażowanie, pokorę i dumę ze swojej gminy.

GRATULUJEMY

G³ówni aktorzy polsko-czeskiej wspó³pracy obradowali w Rychnovie nad Kn ì žnou

W Rychnovie nad Kněžnou, gdzie swą siedzibę ma czeska część Euroregionu Glacensis, przez trzy dni miały miejsce najważniejsze wydarzenia w ramach polsko-czeskiej współpracy. Dnia 4. 11. 2013 r. polsko-czeskie euroregiony obradowały w sprawie przeprowadzenia analizy systemowych problemów hamujących rozwój współpracy transgranicznej. Prace dotyczą rozpoznania systemowych problemów i różnic w przepisach prawnych obu państw, które uniemożliwiają dalszy rozwój współpracy. Następnego dnia, 5. 11. 2013 r., odbyło się XII posiedzenie Komitetu Monitorującego POWT RCz-RP 2007-2013. Na posiedzeniu tym między innymi rozpatrywano projekty złożone w dziedzinach wsparcia 2.1 (przedsiębiorczość) oraz 3.2 (przedsięwzięcia rekreacyjno-edukacyjne). Członkowie KM zatwierdzili dofinansowanie 9 wniosków, a kolejnych 10 wniosków wpisali na listę projektów rezerwowych – wykaz tych projektów znajduje się na stronie **www.cz-pl.eu.** Ponadto Komitet Monitorujący postanowił, że do 31 stycznia 2014 r. będą przyjmowane nowe wnioski w dziedzinie wsparcia 2.2 – Wspieranie rozwoju turystyki. Ze względu na niewielką ilość środków i krótki okres realizacji oczekiwane są mniejsze projekty o wartości dofinansowania do 300 tysięcy EUR. W ostatnim dniu wspólnego posiedzenia obradowano na temat przygotowania programu na okres 2014-2020. Przewiduje się, że w pierwszej połowie 2014 roku będzie już wiadomo, które dziedziny wsparcia zostaną w kolejnych latach dofinansowane z programu transgranicznego i na jakich warunkach.

CZ PL Cíl 3/Cel 3 2007_2013
EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ / EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PŘEKRAČUJEME HRANICE / PRZEKRACZAMY GRANICE

Przysz³oœæ europejskiej wspó³pracy terytorialnej

Negocjacje dotycz¹ce przysz³ej polityki spójnoœci zbli¿aj¹ siê do fina³u

Maraton negocjowania zasad korzystania z przyszłych funduszy europejskich z wolna zbliża się ku końcowi. Instytucjom europejskim w Brukseli powoli, ale z pewnością udaje się znaleźć kompromis co do większości głównych obszarów ustawodawstwa oraz wysokości unijnego budżetu na kolejnych siedem lat.

Ponad 20 miliardów euro dla Republiki Czeskiej

Pod koniec czerwca 2013 roku Parlament Europejski i Rada Europy osiągnęły polityczną zgodę co do przyszłych wieloletnich ram finansowych. Wydatki pozostały w wysokości ustalonej na spotkaniu państw członkowskich w lutym, czyli na poziomie 960 mld EUR i 37 mld EUR na instrumenty pozabudżetowe (w cenach z 2011), tj. Europejski Fundusz Rozwoju, Fundusz Globalizacyjny, Fundusz Solidarności oraz instrumenty elastyczności.

Parlament Europejski na początku lipca przyjął rezolucję wspierającą to porozumienie, jednak poparcie uzależnił od spełnienia warunku, że właściwe ustawodawstwo, które nawiązuje do ram finansowych, musi też zostać poparte politycznie oraz że rozwiązane zostaną istniejące problemy z niedoborem środków w bieżącym roku. Drugi warunek Rada ECOFIN spełniła kilka dni później, podejmując decyzję o zwiększeniu budżetu na 2013 rok o 7,3 mld EUR na pokrycie nieoczekiwanych wydatków.

Republika Czeska dzięki temu porozumieniu zdobędzie w polityce spójności ponad 20,5 mld EUR w cenach z 2011 (tzn. 23 mld EUR w cenach bieżących). RCz w ten sposób na podstawie wyników negocjacji w Radzie Europy weszła do grona pierwszych pięciu państw z największą alokacją polityki spójności na mieszkańca.

Do decyzji wchodzących w zakres wieloletnich ram finansowych należy także zachowanie stopnia współfinansowania projektów dla mniej rozwiniętych regionów na poziomie 85%, kwalifkowalność podatku VAT w projektach spójności oraz wprowadzenie zasady N+3 dla wszystkich funduszy i wszystkich państw UE.

D¹¿enie do okreœlenia prostszych zasad

Do głównych zasad nowych rozporządzeń sektorowych należy większe ukierunkowanie funduszy europejskich na wybrane inwestycje i priorytety – konkretnie: badania i innowacje, wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw, wspieranie działań energetycznych oraz rozwiązywanie skutków zmian klimatycznych (tzw. gospodarka niskowęglowa), zwiększenie roli instrumentów finansowych (dążenie do podniesienia inwestycji prywatnych), w przypadku projektów miękkich to edukacja, rynek pracy, ubóstwo oraz wspieranie administracji publicznej. Udział projektów miękkich (finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego) w ogólnej alokacji będzie wynosił co najmniej 23,1%, jednak nie może być mniejszy od alokacji w obecnym okresie.

W większym stopniu niż dotychczas powinno dochodzić do stosowania zintegrowanego podejścia - unikanie biurokacji i podejścia administracyjnego, ukierunkowanie na strategie średniookresowe, określenie na podstawie analiz zapotrzebowania na inwestycje, poszukiwanie powiązań pomiędzy funduszami i pozostałymi źródłami finansowania z UE.

Wszystkie fundusze, które obejmuje rozporządzenie ogólne (EFRR, EFS, FS, EFRROW, EFMR), mają wspólną nazwę Europejskie Fundusze Strukturalne i Inwestycyjne (EFSI). O EFRR i EFS mówi się oddzielnie jako o funduszach strukturalnych.

Państwa będą przygotowywać tzw. umowy partnerstwa według nowych zasad, we współpracy z wszystkimi właściwymi partnerami i będą je negocjować z Komisją Europejską.

Programy operacyjne mają zostać złożone do Komisji przed upływem trzech miesięcy od daty złożenia umowy partnerstwa. W jednym PO będzie można zastosować 10-procentową elastyczność pomiędzy funduszami EFRR/FS a EFS. Po zatwierdzeniu PO państwo członkowskie musi spełnić szereg warunków wstępnych (kryteria kwalifikacyjne [ang. ex-ante conditionality]).

Przygotowanie Umowy i jej negocjowanie z EK na mocy uchwały Rady Ministrów nr 650/2011 i nr 867/2012 w Republice Czeskiej leży w gestii Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Umowę zaczęto opracowywać jesienią 2012 roku. W marcu 2013 roku KE przekazała pierwsze stanowisko do Umowy, a 12 czerwca Umowę przyjął do wiadomości rząd. MRR dnia 14 czerwca 2013 roku przekazało projekt Umowy Komisji Europejskiej, która zwróciła się o uzupełnienie niektórych części; poprawiona Umowa została wysłana do KE w połowie lipca. KE wypowiedziała się w sprawie Umowy w połowie października 2013 roku. Ostateczna wersja Umowy będzie dostępna na początku przyszłego roku.

Zdaniem Komisji RCz musi mieć przed początkiem przyszłego okresu programowania:

- *opracowaną wewnątrzkrajową lub regionalną strategię badań i innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji,*
- *opracowaną kompleksową wewnątrzkrajową strategię transportową,*
- *przygotowane działania w celu zrealizowania inicjatywy „Small Business Act",*
- *wykonywać acquis UE w dziedzinie ochrony środowiska,*
- *posiadać strategię na rzecz zwiększenia skuteczności administracji, w tym przyjąć ustawę o służbie cywilnej odpowiadającą normom europejskim,*
- *posiadać wewnątrzkrajowe/regionalne strategie na rzecz podnoszenia jakości kształcenia pomaturalnego,*
- *posiadać wieloletni narodowy plan strategiczny dla akwakultury i rozwoju oraz posiadać wewnątrzkrajowe możliwości administracyjne do gromadzenia danych na temat tej branży.*

Poziom wspó³finansowania wynosi 85% dla regionów słabiej rozwiniętych (RCz z wyjątkiem Pragi), 80% dla regionów przejściowych (w RCz brak), 50% dla regionów bardziej rozwiniętych (Praga); 85% na Europejską Współpracę Terytorialną (transgraniczną, regionalną i ponadregionalną); 85% w Funduszu Spójności. Jeżeli inwestuje się za pośrednictwem rozwoju kierowanego przez lokalną społeczność, zintegrowane inwestycje terytorialne (ITI) lub wspólne plany działania (JAP), współfinansowanie można zwiększyć o 10%.

Zasady wzmacniają **zasadê partnerstwa** – rozporządzenia wyodrębniają samorządy lokalne i regionalne, nakładając na państwa

członkowskie obowiązek zawarcia z nimi partnerstwa. Komisja przyjmie na mocy aktu delegowanego Europejski Kodeks Partnerstwa, w którym określi, w jaki sposób państwa członkowskie mają stosować zasadę partnerstwa. Komisja będzie miała raz w roku obowiązek konsultowania się z europejskimi przedstawicielami partnerów oraz złożenia sprawozdania z tych konsultacji Radzie i Parlamentowi Europejskiemu.

Dofinansowanie z funduszy będzie podlegało zwrotowi (w wysokości proporcjonalnej do okresu, w którym warunki nie są spełnione) w przypadku, gdy dofinansowanie otrzyma przedsiębiorstwo, które w ciągu 5 lat od zakończenia operacji przestanie produkować lub produkcję przeniesie poza obszar programu. Jeżeli przedsiębiorstwo przeniesie swoje inicjatywy poza UE, okres, za który musiałoby zwrócić dofinansowanie, wydłuża się do 10 lat.

Uproszczenie kontroli ma zostać osiągnięte tak, że przy operacji do 200 tys. EUR w przypadku EFRR i FS i do 150 tys. EUR w przypadku EFS będzie przeprowadzany najwyżej jeden audyt przez Komisję lub instytucję audytową. W przypadku większych operacji nie powinna być więcej niż jedna kontrola przeprowadzona przez Komisję lub instytucję audytową w roku. Ponadto kontrola nie będzie przeprowadzana, jeżeli w danym roku kontrolę przeprowadzał już Europejski Trybunał Obrachunkowy, oraz przy założeniu, że wyniki tej kontroli Komisja może wykorzystać w celu realizacji własnych zadań.

Wprowadza się tzw. **wspólny plan dzia³ania** – instrument w celu lepszego stosowania Europejskiego Funduszu Społecznego. Powinien być ukierunkowany na wyniki i obejmować uproszczony system wykazywania kosztów (poprzez płatności jednorazowe lub jednostkowe koszty). Ukierunkowanie będzie na obszar geograficzny lub grupę docelową i powinno być realizowane za pośrednictwem planu działania. Ma być zarządzany zarówno przez komitet monitorujący, jak i komitet sterujący. W warunkach Republiki Czeskiej mogłoby to przykładowo dotyczyć projektu wspierania zatrudnienia, skierowanego do określonych grup ludzi – np. młodzieży, który realizowałyby urzędy pracy, a koszty wykazywane byłyby jednostkowo. Tak samo można by realizować projekt w dziedzinie włączania społecznego (np. projekt ukierunkowany geograficznie na wykluczone obszary).

Nowością jest wspieranie także tzw. **rozwoju kierowanego przez lokaln¹ spo³eczno œæ (CLLD)** – możliwość finansowania lokalnych grup działania pod tym hasłem ze wszystkich EFSI. Główną odpowiedzialność za tę metodę wciąż będzie ponosił Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), w ramach którego finansowanie będzie realizowane za pośrednictwem metody LEADER; pozostałe fundusze będą uzupełniające. Do tej pory RCz nie przewiduje, aby CLLD finansował jako główny inny fundusz niż EFRROW.

Do kolejnych **aspektów informacyjnych** nowych rozporządzeń należy obowiązek przygotowania do umieszczenia na stronach dyrekcji generalnych KE wytycznych dla beneficjentów, dotyczących wykorzystania funduszy z rozporządzenia ogólnego i wykorzystania instrumentów na szczeblu unijnym. Państwa członkowskie mają zapewnić jedną stronę internetową lub portal z informacjami na temat wszystkich i z dostępem do wszystkich programów operacyjnych, w tym z informacjami o terminach naborów i ewentualnych procesach konsultacyjnych. Państwa członkowskie będą także publikowały raporty roczne i końcowe programów, a ich syntezy należy udostępnić obywatelom.

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (w tym projekty Europejskiej Wspó³pracy Terytorialnej)

Z punktu widzenia realizacji projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Regionalnego kluczowe jest:

- skoncentrowanie środków na 4 celach tematycznych, przy czym przynajmniej dwa spośród nich muszą być przeznaczone na naukę, badania i innowacje, technologie informacyjno-komunikacyjne, małe i średnie przedsiębiorstwa oraz gospodarkę niskowęglową; te 4 cele tematyczne mają mieć alokację na poziomie 80% całego EFRR;
- umożliwienie dofinansowania infrastruktury turystycznej o małym zakresie i kultury (uzasadnione przypadki), a także wspieranie przemysłu kulturalnego i kreatywnego oraz e-kultury;
- zakaz dla inwestycji w lotniska, o ile nie są związane z ochroną środowiska i to także przy TEN-T (niemniej jednak możliwe są w Funduszu Spójności);
- duże przedsiębiorstwa i MSP – TAK dla przedsięwzięć mających na celu oszczędności energetyczne;
- wspieranie mobilności miejskiej;
- wspieranie gospodarki wodnej, także poza ramy acquis;
- odnowa miast i odnowa terenów upadających;
- wspieranie działań na rzecz rozwiązania problemu zanieczyszczenia powietrza i obniżenia hałasu;
- rozwój i odnowa systemów kolejowych;
- wspieranie inteligentnego magazynowania energii i systemów dystrybucji;
- wspieranie obiektów społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych na rzecz wspomagania włączenia społecznego;
- wspieranie regeneracji społecznej terenów z kumulacją negatywnych zjawisk.

Nowością jest wyszczególnienie tzw. miejskiego wymiaru, na który ma być przeznaczonych 5% EFRR. Przekazane kompetencje powinny mieć przynajmniej formę możliwości wybierania projektów miast, ewentualnie wykorzystania grantów globalnych na poziomie miast. Przeznaczone 5% można przyznać poprzez zintegrowane inwestycje terytorialne (ITI) albo poprzez specyficzną oś priorytetową w programie operacyjnym lub przez specyficzny PO. W umowie partnerstwa nie musi być wyszczególniona lista miast, wystarczą kryteria doboru miast wspieranych przez ITI.

Komisja będzie oczekiwała szczególnego uzasadnienia co do użyteczności inwestycji na:

- *wspieranie infrastruktury sportowej,*
- *budowę nowych i rozbudowę istniejących szpitali,*
- *drogi lokalne,*
- *infrastrukturę w dziedzinie kształcenia ogólnego,*
- *inwestycje w kulturę można dofinansować w ramach zintegrowanych planów rozwoju gospodarczego i/lub rozwoju turystyki (komercyjne obiekty turystyczne, takie jak hotele, placówki rekreacyjno-sportowe i uzdrowiskowe, powinny być finansowane ze środków prywatnych),*
- *podstawową publiczną infrastrukturę turystyczną, informacje, współpracę transgraniczną, małe placówki, agroturystykę itd.; z drugiej strony na niektórych obszarach są potencjalnie możliwe do uzasadnienia pod kątem wykorzystania funduszy WRS, przykładowo jako środek dywersyfikacji i wykorzystania potencjału ekonomicznego obszarów wiejskich.*

Fundusz Spójno œci

Fundusz Spójności będzie tradycyjnie wspierał duże projekty środowiskowe i transportowe w tych samych obszarach, które wspiera EFRR. Ujęte będą także strategie mające na celu zmniejszenie spalania węgla w miastach, odnowę miast, multimodalną i zrównoważoną komunikację miejską oraz kogeneracyjne urządzenia wykorzystujące energię cieplną i elektryczną. Ponadto będą możliwe inwestycje na cele mieszkaniowe, jeżeli będzie to dotyczyło oszczędności energetycznych oraz wspierania odnawialnych źródeł energii. Fundusz Spójności powinien otworzyć drzwi dla pozaśrodowiskowych inwestycji w infrastrukturę lotnisk, EFRR zaś na infrastrukturę lotniskową dotyczącą ochrony środowiska.

Ing. Oldřich Vlasák
Wiceprzewodniczący Parlamentu Europejskiego

Wa¿ne konferencje na po

10 lat wspó³pracy Kraju Kralowohradeckiego i Województwa Dolnoœl¹skiego

W bieżącym roku minęło 10-lecie współpracy Kraju Kralowohradeckiego i Województwa Dolnośląskiego. Przy okazji rocznicy podpisania umowy partnerskiej w ramach projektu współfinansowanego ze środków EFRR za pośrednictwem Euroregionu Glacensis zorganizowano dwudniową konferencję, która odbyła się 16 i 17 października 2013 roku. Spotkanie rozpoczęło się w Polsce na zamku Książ, drugiego dnia obrady kontynuowano po stronie czeskiej w Nachodzie. Konferencja dotyczyła przede wszystkim podsumowania minionych 10 lat pomyślnej współpracy oraz poszukiwania kolejnych możliwości rozwijania wspólnych działań transgranicznych.

Porozumienie o współpracy pomiędzy Województwem Dolnośląskim a Krajem Kralowohradeckim podpisano 16 października 2013 roku w zamku Książ koło Wałbrzycha.

Województwo dolnośląskie jest ze względu na wspólną granicę z krajem kralowohradeckim strategicznym regionem partnerskim. Wzajemna współpraca należy jednoznacznie do najintensywniejszych i najszerszych. Wynika to z bliskości geograficznej i językowej oraz faktu, że oba regiony borykają się z podobnymi problemami. Logiczne jest więc, że priorytetowe obszary współpracy określono w sferze gospodarczej, transportowej, turystycznej i kulturalnej.

Współpraca odbywa się na kilku szczeblach i angażuje się w nią wiele podmiotów, nie tylko Kraj Kralowohradecki. Na przykład Uniwersytet w Hradcu Králové jest partnerem Uniwersytetu Wrocławskiego, miasto Hradec Králové zawarło porozumienie partnerskie z Wrocławiem oraz z drugim najważniejszym ośrodkiem w regionie, Wałbrzychem. Ponadto istnieje wiele porozumień o partnerstwie zawartych pomiędzy gminami z obu stron granicy. W regionie funkcjonują także różne organizacje non profit i stowarzyszenia zajmujące się współpracą z polskimi sąsiadami, stowarzyszenie miast i gmin Euroregion Glacensis, lokalne grupy działania, związki gmin itp. Warto także wspomnieć o dobrej współpracy w ramach korzystania ze środków finansowych z Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska, dzięki któremu realizowanych jest kilka wspólnych projektów, np. „Strategia zintegrowanej współpracy czesko-polskiego pogranicza“ oraz „Czesko-polski portal innowacyjny“.

CZ PL Cíl 3/Cel 3 2007–2013
EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ / EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PŘEKRAČUJEME HRANICE / PRZEKRACZAMY GRANICE
Niniejszy projekt jest współfinansowany ze środków EFRR za pośrednictwem Euroregionu Glacensis.

Forum Karpacko-Alpejskie w Rzeszowie

Sekretarz Euroregionu Glacensis Jaroslav Štefek uczestniczył w dniach 6–8 września 2013 roku w w Rzeszowie w Karpacko-Alpejskim Forum dotyczącym współpracy dwóch górskich regionów: Karpat i Alp. Była to już druga edycja imprezy targowej, połączona z ważną konferencją na temat rozwoju regionów. Forum współfinansowane jest w ramach funduszy szwajcarskich. W kilku panelach dyskusyjnych uczestniczyły ważne osobistości rangi europejskiej, m. in. Jens Gabbe – przewodniczący Rady Doradczej Stowarzyszenia Europejskich Regionów Granicznych, przedstawiciele parlamentów, ambasad, Komisji Europejskiej i innych ważnych instytucji. Na terenach targowych prezentowały się poszczególne regiony i miasta, przede wszystkim z Polski, Słowacji, Ukrainy i Szwajcarii. Oferta turystyczna uzupełniona była prezentacją regionalnych produktów i artykułów spożywczych. Podczas wieczornego programu odbyło się uroczyste wręczanie nagród połączone z przyzna-

graniczu polsko-czeskim

niem produktom spożywczym certyfikatów „Agro Polska". To wyróżnienie świadczące o dobrej jakości artykułów spożywczych jest podobne do znanej już marki „Klasa". Wyróżniono również ważne osobistości z Euroregionu Karpaty za ich długoletnie zaangażowanie w rozwijanie współpracy transgranicznej, wszystko w ramach 15-lecia Euroregionu Karpaty.

„Zaproszenie na panel dyskusyjny pt. „Lokalne i ponadnarodowe inicjatywy na rzecz współpracy terytorialnej w Alpach i Karpatach" było dla mnie miłe i jednocześnie zobowiązujące, ponieważ prezentowane są tam opinie z różnych regionów. Współpraca transgraniczna na terenie Karpat i Alp może wydawać się pozornie peryferyjnym tematem dla naszego regionu, ponieważ nasze górskie tereny przygraniczne żadną miarą nie osiągają rozmiarów tych dużych gór. Jest jednak inaczej. Systemowe rozwiązania wspomagające rozwój turystyki, w których wykorzystano wdrażany w naszym euroregionie produkt „wieże widokowe", cieszyły się zainteresowaniem i uznaniem i były dobrym tematem do dyskusji. Kolejnym ważnym tematem, który można było zaprezentować, był systemowy stosunek do tworzenia nowych partnerstw transgranicznych, który doskonale się sprawdza na polsko-czeskiej granicy" – dodał na temat swojego udziału na Forum sekretarz Euroregionu Glacensis Jaroslav Štefek.

Miêdzynarodowa czesko-polska konferencja naukowa w Polanicy-Zdroju poœwiêcona to¿samoœci regionów przygranicznych

W pięknej uzdrowiskowej miejscowości ziemi kłodzkiej, w Polanicy-Zdroju, w dniach 24 i 25 października 2013 roku odbyła się międzynarodowa czesko-polska konferencja naukowa pn. *Regionální identita v pohraničních regionech na příkladě kladské oblasti /Tożsamość regionalna w regionach przygranicznych na przykładzie ziemi kłodzkiej.*

Konferencja była efektem międzynarodowego projektu naukowo-badawczego o nr rej. PL.3.22/3.1/00/12.03425 pn. „Sieciowa współpraca w Euroregionie Glacensis", zatwierdzonego dla Euroregionu Glacensis na lata 2013–2015. Projekt bazuje na współpracy polskich i czeskich naukowców w dziedzinie nauk społecznych i dotyczy szczegółowego zbadania regionu jako ważnej jednostki terytorialnej oraz jego tożsamości, warunków i sposobu kształtowania. Podstawą jest region ziemi kłodzkiej oraz sąsiednie tereny polsko-czeskiego pogranicza.

Dwudniowa międzynarodowa konferencja dotyczyła problematyki regionu w jego szerszych powiązanach historycznych, geograficznych, społecznych i kulturowych. Uczestniczyli w niej geografowie, historycy, kulturoznawcy z polskich i czeskich uniwersytetów, Instytutu Historii Akademii Nauk RCz w Pradze z jego dyrektorem prof. PhDr. Evą Semotanovą na czele, a także przedstawiciele czeskich placówek badawczych i polskich muzeów oraz instytucji kultury. W ramach konferencji omawiano również sprawy dotyczące podręczników, które powinny przyczynić się do kształtowania tożsamości regionalnej w szkołach i jednocześnie poprawiać świadomość uczniów co do sąsiada za granicą. Ponadto omówiono kształt pierwszej części *Słownika gmin ziemi kłodzkiej*, zawierającej polskie, czeskie, niemieckie i łacińskie nazwy istniejących i zanikłych już gmin powiatu kłodzkiego. Oprócz tego na konferencji zaprezentowano publikację pn. *Ziemia Kłodzka. Historia regionu*, Hradec Králové – Wrocław – Praga – Kłodzko 2012, przygotowaną w poprzednich latach przez zespół polskich i czeskich naukowców pod kierownictwem Ondřeja Felcmana i Ryszarda Gładkiewicza jako efekt wieloletniej współpracy podejmowanej w ramach badań historii ziemi kłodzkiej. Obaj naukowcy, jako współtwórcy nowego projektu, są także jego koordynatorami.

Konferencja potwierdziła zasadność wizji koordynatorów projektu co do konieczności rozszerzenia wcześniejszych badań historycznych oraz połączenia ich z badaniami geografów, socjologów i kulturoznawców, a w przyszłości także innych naukowców z dziedzin nauk społecznych. Część referatów przedstawionych na konferencji zostanie wydana w recenzowanych wydawnictwach pt. „Geografia Historyczna" [*Historická geografie*] oraz „Wschodnioczeskie Karty Historii" [*Východočeské listy historické*], część pojawi się w odrębnych materiałach pokonferencyjnych.

Kolejna konferencja, która odbędzie się na terenie ziemi kłodzkiej jesienią przyszłego roku, przypomni tematykę polsko-czeskiego pogranicza w dziesięcioletnim okresie członkostwa obu państw w UE oraz wskaże perspektywy jego rozwoju, ponownie z uwzględnieniem doświadczeń z ziemi kłodzkiej.

CZ PL Cíl 3/Cel 3 2007_2013
EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ / EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PŘEKRAČUJEME HRANICE / PRZEKRACZAMY GRANICE

Tøebechovickie Muzeum Szopek i jego projekty: „Szopki na pograniczu. Poszukiwanie inspiracji Probošta i Wittiga“ oraz „Śladami szopkarza Josefa Probošta“

W czwartek 5 września 2013 roku uroczyście otwarto nowy budynek Třebechovickiego Muzeum Szopek oraz wystawę pod nazwą **„Szopki opowiadaj¹ nam opowie¢æ bo¿onarodzeniow¹“.** W uroczystości wzięło udział wiele ważnych osób życia społecznego i szopkarskiego.

Wraz z otwarciem nowego budynku po dwóch latach ponownie udostępniono třebechovicką Szopkę Probošta. W okresie zamknięcia muzeum, dzięki dofinansowaniu Ministerstwa Kultury, Kraju Kralowohradeckiego oraz miasta Třebechovice pod Orebem, szopkę poddano częściowej restauracji. W latach 2012-2013 uruchomiono cztery pasy oraz mechaznim kukułki. Zwiedzający mogą teraz szopkę oglądać ze wszystkich stron.

Otwarcie muzeum nie spowoduje zakończenia prac nad innymi projektami. Organizowana jest bowiem we współpracy z Czeskim Stowarzyszeniem Przyjaciół Szopek **wystawa adwentowa** (30. 11. 2013 – 2. 2. 2014), na której zostanie zaprezentowana bogata tradycja produkcji szopek poszczególnych regionów Republiki Czeskiej. Ponadto Třebechovickie Muzeum Szopek kontynuuje współpracę z wieloma znawcami tematyki szopek w ramach projektu dofinansowanego przez Ministerstwo Kultury RCz – Baza danych szopek Republiki Czeskiej.

Do najważniejszych przedsięwzięć przygotowywanych przez muzeum w Třebechovicach na adwent 2013 roku należą: wystawa pn. **„Szopki na pograniczu. Poszukiwanie inspiracji Probošta oraz Wittiga“** oraz konferencje, które podsumują dotychczasową działalność badawczą muzeum w zakresie historii szopki Longina Wittiga w Wambierzycach oraz szopki Josefa Probošta w czeskich Třebechovicach.

Już w 2011 roku, dzięki badaniom restauratorskim narodowego zabytku kultury, jakim jest třebechovicka szopka, rozpoczęto kolejne badania nad inspiracjami twórców szopek. W dotychczasowych działaniach badawczych i dokumentacyjnych związanych z szopkami znajdującymi się w třebechovickim muzeum

oraz Muzeum Szopek w Wambierzycach stwierdzono wiele wspólnych cech pomiędzy szopkami a wizerunkami w wambierzyckiej bazylice. To odkrycie doprowadziło do opracowania projektu polsko-czeskiej współpracy pn. „Szopki na pograniczu. Poszukiwanie inspiracji Probošta i Wittiga", który został dofinansowany przez Euroregion Glacensis. Projekt obejmuje: spotkania robocze, dwie konferencje, wystawę w nowym budynku třebechovickiego muzeum oraz wydanie materiałów promocyjnych informujących o historii i zabytkach obu miast partnerskich – Třebechovic i Radkowa.

Przygotowanie wystawy i konferencji poprzedzały spotkania robocze związane z wizytami w archiwach, u osób pamiętających dawne czasy, gromadzenie zachowanych dokumentów, porównywanie dotychczasowej wiedzy z nowymi informacjami, takimi jak szkice Josefa Probošta bezpośrednio na třebechovickiej Szopce Probošta, które odkryto podczas prowadzonych badań restauratorskich w 2011 roku.

Ekspertom – historykom, etnografom, szopkarzom – informacje te zaprezentowano na dwóch konferencjach zorganizowanych w Třebechovickim Muzeum Szopek. Pierwsza konferencja odbyła się 12 listopada 2013 roku. Przedstawiono na niej krótko historię obu miast oraz ich życie kulturalne z okresu powstania obu szopek, pokazano, jak wyglądało w tym czasie życie codzienne, przeanalizowano koncepcje artystyczne. W ramach programu uwagę skupiono także na obu twórcach, porównano systemy mechaniczne szopek.

Druga konferencja odbędzie się 9 grudnia 2013 roku w Třebechovickim Muzeum Szopek. Zostaną wówczas przedstawione wzajemne inspiracje obu twórców, ich koncepcje artystyczne zostaną porównane z innymi autorami z tamtych czasów, pokazane będą także wzajemne inspiracje i wpływ na dalszy rozwój produkcji szopek mechanicznych w Europie Środkowej.

Równolegle do projektu pn. „Szopki na pograniczu. Poszukiwanie inspiracji Probošta i Wittiga" realizowany jest projekt pn. „Śladami szopkarza Josefa Probošta". Ma on na celu poprawienie orientacji turystów w samych Třebechovicach oraz pokazanie miejsc, w których Probošt żył lub znajdował inspiracje.

W ramach projektu przygotowywane są obecnie witacze, które zostaną umieszczone przy drogach wjazdowych do Třebechovic, a także mapa Třebechovic pn. **„Śladami szopkarza Josefa Probošta"** z zaznaczonymi miejscami inspiracji Probošta oraz książka nt. szopki Probošta w różnych wersjach językowych.

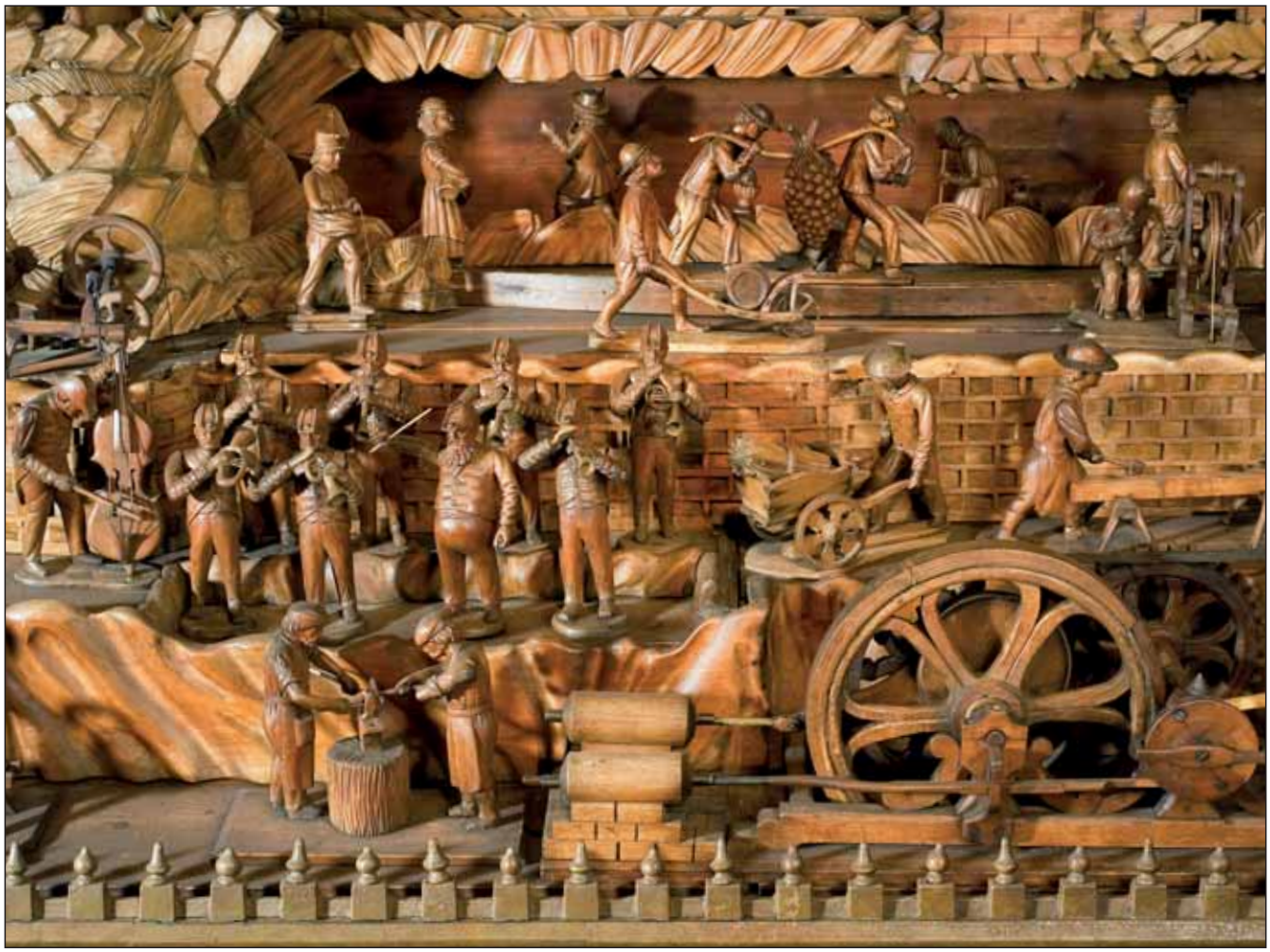

Mikroprojekt „Literackie inspiracje”

Mikroprojekt „Literackie inspiracje” zrealizowały miasta partnerskie współpracujące ze sobą od 1994 r. - Świdnica oraz Police nad Metują. Projekt trwał od lutego do czerwca 2012 r. Jego istotą było przeprowadzenie wspólnych wydarzeń literackich organizowanych komplementarnie w obu miastach przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Świdnicy oraz Bibliotekę Miejską w Policach nad Metują (koordynatorzy – Adriana Miara oraz Věrá Plachtová), przy udziale Szkoły Podstawowej nr 105 w Świdnicy (opiekunem młodzieży była Beata Wilczewska) oraz Szkoły Podstawowej z Polic nad Metują (opiekunem młodzieży z Polic była Vilma Scholzová). Projekt przyczynił się do rozwijania współpracy między społecznościami obu miast oraz rozszerzył ofertę kulturalną pogranicza. Głównym działaniem projektu było ukazanie polsko-czeskiej twórczości literackiej poprzez szereg działań interdyscyplinarnych, prezentację wielu form twórczości literackiej, wartościowej literatury przy udziale wybitnych pisarzy, ilustratorów, fachowców w tej dziedzinie kultury. W ramach projektu odbyły się różnorodne wydarzenia promujące literaturę i czytelnictwo. Były to warsztaty literacko-plastyczne, wystawy, akcje promujące literaturę.

Do poprowadzenia warsztatów zaproszone zostały: pisarka – Beata Ostrowicka oraz ilustratorka książek – Joanna Zagner-Kołat. W czasie spotkań młodzież ze Świdnicy i Polic nad Metują zapoznała się z historią, kulturą oraz zabytkami obu miast. Moderatorzy warsztatów wspólnie z uczestnikami stworzyli niezwykłą historię literacką opartą na tradycji i kulturze polsko-czeskiej. Efektem wspólnej pracy jest wydana książka (w języku polskim i czeskim) – „Anička i Antek na tropie zaginionych figurek”. Książka jest nietypowym przewodnikiem po historii, kulturze i tradycji. Dwujęzyczna, dwustronna, fantastyczna historia o losach dwójki młodych ludzi – Anički i Antka oraz kamiennych figurek – Ruperta i Emy.

W ramach projektu powstały także wystawy:

- **„Literackie inspiracje“** – przedstawia ona dwudziestu pisarzy polskich oraz czeskich, jest wystawą dwujęzyczną, którą można obejrzeć równolegle w Policach i w Świdnicy.
- **Wystawa** przygotowana przez opiekuna młodzieży ze Szkoły Podstawowej nr 105 w Świdnicy – Beatę Wilczewską – prezentująca przebieg pracy nad książką podczas wszystkich spotkań.
- **Powarsztatowa wystawa** prac plastycznych, które znalazły się w książce.
- **Wystawa** prezentująca dorobek moderatorek: Beaty Ostrowickiej oraz Joanny Zagner-Kołat.

Dopełnieniem projektu dla wzajemnego poznania się, zachowania ciągłości kontaktów i wymiany doświadczeń były staże bibliotekarzy – polskich w Policach i czeskich w Świdnicy.

Uroczyste zakończenie „Literackich inspiracji”, na którym zaprezentowano efekt wspólnej warsztatowej pracy - książkę „Anička i Antek na tropie zaginionych figurek“, odbyło się w Bibliotekach po obu stronach granicy polsko-czeskiej.

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ / EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PŘEKRAČUJEME HRANICE / PRZEKRACZAMY GRANICE

Niniejszy projekt jest współfinansowany ze środków EFRR za pośrednictwem Euroregionu Glacensis.

Transgraniczna promocja Twierdzy K³odzkiej i Nachodu

Projekt ma za zadanie podniesienie poziomu wiedzy o pograniczu polsko-czeskim (Kłodzku, w tym głównie Twierdzy Kłodzkiej, Nachodzie) oraz polepszenie jakości obsługi ruchu turystycznego w obiektach turystycznych. Ze względu na położenie miasta w centrum regionu, u zbiegu szlaków turystycznych Ziemi Kłodzkiej oraz międzynarodowych tras, liczba turystów odwiedzających miasto oraz twierdzę stale rośnie. Brak wielojęzycznych oznaczeń i materiałów nie pozwalał należycie wykorzystywać olbrzymiego potencjału drzemiącego w Twierdzy Kłodzkiej. Aby poprawić jakość obsługi turystów w ramach projektu przygotowane zostały wielojęzyczne materiały (folder o Kłodzku i Nachodzie - wykorzystywany do promocji m. in. na imprezach targowych, podczas imprez u partnera czeskiego, mapa/plan twierdzy - udostępniana turystom podczas zwiedzania obiektu), wielojęzyczne tablice kierunkowo-informacyjne z opisami obiektów na twierdzy oraz gadżety związane z Twierdzą Kłodzką.

Dzięki materiałom powstałym w Projekcie mieszkańcy oraz turyści mają okazję wzbogacić wiedzę o pograniczu, a mieszkańcy mogą się dowiedzieć więcej o swoim mieście partnerskim.

Wspólny folder o K³odzku i Nachodzie przybliża mieszkańcom walory turystyczne obu miejscowości oraz zachęca do odwiedzenia Twierdzy Kłodzkiej. **Mapa** rozdawana na twierdzy znacznie ułatwia zwiedzanie obiektu, a w szczególności turystom zagranicznym. **Wielojêzyczne tablice** znacznie usprawniają i poprawiają jakość obsługi turystów krajowych oraz zagranicznych oraz ułatwiają zwiedzanie Twierdzy Kłodzko i pozwalają na poznanie jej historii i obiektów wchodzących w skład kompleksu.

Wszystkie działania zrealizowane w Projekcie zwiększają grono odbiorców oferty, potęgują konkurencyjność regionu i łagodzą jego peryferyjny charakter. Materiały dostępne są po obu stronach granicy, co pozwala na dotarcie do większej liczby potencjalnych odbiorców oferty, a wzajemna wymiana informacji pozwala na wspólną promocję regionów po obu stronach granicy, co oznacza lepsze poznanie sąsiadów i jest podstawą do dalszej współpracy.

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ / EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PŘEKRAČUJEME HRANICE / PRZEKRACZAMY GRANICE

Niniejszy projekt jest współfinansowany ze środków EFRR za pośrednictwem Euroregionu Glacensis.

Miasta partnerskie Pieszyce i Nova Paka

Gmina Pieszyce 02. 08. 2011 r. podpisała umowę o dofinansowanie realizacji projektu pt. **„Platforma rozwoju ruchu turystycznego”**. Umowę nr PL.3.22/3.3.02/11.02368165, partnerem projektu było Miasto Nova Paka.

Całkowity koszt: 32 540,39 EUR
Dofinansowanie z EFRR: 26 637,22 EUR
Dofinansowanie z budżetu państwa: 3 133,80 EUR

Miasta partnerskie Pieszyce i Nova Paka współpracują ze sobą od kilku lat. Wzajemnie wymieniają się doświadczeniami. Oba miasta są porównywalne co do ilości mieszkańców, Pieszyce borykają się z problemem biedy i dużego bezrobocia. W obu gminach są wyjątkowe niepowtarzalne atrakcje turystyczne: Czeski Raj i Góry Sowie z rezerwatem nietoperzy. W ramach projektu została przygotowana profesjonalna oferta turystyczna, z którą wspólnie, obie gminy wystąpiły się na Międzynarodowych Targach Turystycznych we Wrocławiu (03-05. 02. 2012 r.) i Brnie (11-13. 01. 2012 r.).

Został przygotowany film o obu miastach pokazujący walory turystyczne i niepowtarzalne krajobrazy tych terenów. Prezentacja multimedialna, w której zawarte zostały informacje o imprezach organizowanych w poszczególnych gminach, o potencjale gospodarczym o ludziach, niezwykłych elementach przyrody i architektury, informacje o historii. Promowano dwa najważniejsze walory turystyczne: Góry Sowie i GEOPARK Czeski Raj.

W ramach projektu przygotowano też drobne wydawnictwa typu foldery, informatory. Wszystkie wydawnictwa i gadżety służyły wypromowaniu ziemi pieszyckiej jako miejsca atrakcyjnego turystycznie.

Ważnym element projektu było wzajemne przybliżenie kultury, tradycji, języka i obyczajów. W tym celu w okresie od 09. 2011 do 06. 2012 odbył się kurs j czeskiego w Pieszycach i polskiego w Novej Pace. Zaplanowaliśmy dwie wystawy tematyczne. Pierwsza trwała od 09. 2011 do 03. 2012, druga od od 05. do 06. 2012. O kulturze tożsamości narodowej i znaczeniu turystyki kulturowej dyskutowano 18. 06. 2012 r. podczas konferencji zorganizowanej w Pieszycach. Nova Paka w ramach projektu przygotowała książkę o partnerach, puzzle, notesy, seminarium.

Projekt polegał na szerokiej promocji walorów turystycznych i kulturowych Pieszyc i Novej Paki. Celem wzmocnienia promocji gminy zaplanowały przygotowanie szeregu produktów dotyczących obu miast. Narzędzia promocyjne wykorzystane były zarówno przy organizacji konferencji jak i przygotowaniu wspólnego boksu na targi. Zaplanowano wspólny udział w międzynarodowych targach turystycznych we Wrocławiu i Brnie. Przeprowadzone rozpoznanie wykazało jednoznacznie, że targi turystyczne zarówno we Wrocławiu i Brnie są najbardziej uznanymi, renomowanymi imprezami turystycznymi w naszych krajach, których nie ma w obszarze wsparcia. Odbiorcą w/w targów jest ponad 40 000 (dane z bazy internetowej) rzesza uczestników, do których trafiamy z nasza oferta turystyczną.

Celem projektu było zdynamizowanie ruchu turystycznego pogranicza polsko-czeskiego, poprawa, jakości życia mieszkańców i warunków gospodarczych, a zwłaszcza wzmocnienie tożsamości kulturowej i integracji mieszkańców Dolnego Śląska i Kraju Kralowohradeckiego poprzez rozwój oferty turystycznej. Wspólnie opracowana oferta turystyczna i wypromowana poprzez: targi, media, film, publikacje zwarte i ulotne, konferencję, wystawy miało na celu doprowadzenie do napływu odbiorcy turystycznego.

CZ PL Cíl 3/Cel 3 2007_2013
EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ / EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PŘEKRAČUJEME HRANICE / PRZEKRACZAMY GRANICE
Niniejszy projekt jest współfinansowany ze środków EFRR za pośrednictwem Euroregionu Glacensis.

Pogranicze online - K³odzko - udostêpnianie atrakcji turystycznych miast Euroregionu Glacensis

Na podstawie obserwacji prowadzonych na przestrzeni minionych lat można zauważyć, że liczba turystów odwiedzających Kłodzko i okolice nieustannie wzrasta. Jednocześnie można zaobserwować, iż zwłaszcza w przypadku załamań pogody, skutkujących lokalnymi podtopieniami ilość zainteresowanych regionem turystów ulega gwałtownemu zmniejszeniu. Dzieje się tak wskutek braku potwierdzonych informacji na temat dostępności lokalnych atrakcji turystycznych, przejezdności dróg, etc. Aby temu zapobiec, w ramach Projektu, miejskie atrakcje turystyczne Kłodzka zostały wyposażone w zintegrowany system kamer IP pracujących w trybie online, pozwalających m. in. na bieżący podgląd warunków atmosferycznych panujących w ich najbliższym otoczeniu. Obraz z tych kamer jest na bieżąco udostępniany na stronach internetowych Miasta Kłodzko. Zastosowane rozwiązanie pozwala uniknąć sytuacji, jakie miały miejsce w ubiegłych latach, kiedy w rejonie Ziemi Kłodzkiej nie występowały żadne zagrożenia, a media krajowe i zagraniczne donosiły o powodzi. System udostępniający podgląd online z/na miejsca atrakcyjne turystycznie przyczynia się do usprawnienia wymiany informacji oraz dostępu do niej, a także znacznie podnosi jej jakość. Grupy docelowe, a więc: mieszkańcy Kłodzka i Nachodu, mieszkańcy pogranicza polsko-czeskiego oraz turyści odwiedzający Kłodzko, Nachod i obszar pogranicza mają okazję do lepszego zapoznania się z prezentowanymi atrakcjami turystycznymi. Bezpośredni podgląd na stronie internetowej warunków panujących po obu stronach granicy pozwala na szybsze podejmowanie decyzji o wyjeździe do prezentowanych miejsc, a co za tym idzie, powoduje to zwiększenie i usprawnienie ruchu turystycznego.

Wybrane dzia³ania w Projekcie:

1. zakup systemu udostępniającego obraz video atrakcji turystycznych Kłodzka składającego się z:
- 8 kamer IP z nadajnikiem i odbiornikiem
- 2 rejestratorów
- serwera mediów

2. integracja systemu z istniejącymi serwisami internetowymi miast Nachod i Kłodzko za pośrednictwem ogólnie dostępnej dedykowanej strony internetowej

CZ PL Cíl 3/Cel 3 2007_2013
EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ / EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PŘEKRAČUJEME HRANICE / PRZEKRACZAMY GRANICE
Niniejszy projekt jest współfinansowany ze środków EFRR za pośrednictwem Euroregionu Glacensis.

Wyniki wyborów do Izby Poselskiej Parlamentu Republiki Czeskiej,

które odbyły się w dniach 25 –26. 10. 2013 r.

Przedterminowe wybory do Izby Poselskiej wygrała partia **ÈSSD** [Czeska Partia Socjaldemokratyczna], zdobywając 20,45% głosów. Na drugim miejscu uplasowała się partia **ANO 2011** z 18,65% głosów. Na trzecim miejscu znalazła się partia **KSÈM** [Partia Komunistyczna Czech i Moraw] z niemal 15% głosów. Partie dawnej koalicji rządowej wyraźnie straciły – na **TOP 09** głosowało niespełna 12% wyborców, na **ODS** [Partia Obywatelsko-Demokratyczna] 7,72%. Do Sejmu wszedł także ruch **Úsvit pøímé demokracie Tomia Okamury** z 6,88%. Do ław poselskich wraca również **KDU-ÈSL** [Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna – Czechosłowacka Partia Ludowa], która zdobyła 6,78% głosów.

Wybory do Izby Poselskiej Parlamentu RCz odbyły się w dniach 25 i 26 października 2013 roku. Wyborcy szli do urn kilka miesięcy wcześniej. Powodem przedterminowych wyborów było rozwiązanie izby niższej, które w sierpniowym głosowaniu poparło 140 posłów. Prezydent Republiki Czeskiej Miloš Zeman rozwiązał Sejm 28 sierpnia 2013 roku.

Imienna lista wybranych pos³ów z krajów cz³onkowskich Euroregionu Glacensis

Kraj Kralowohradecki:

ÈSSD, Birke Jan
ODS, Adamec Ivan, Mgr.
KDU-ÈSL, Bělobrádek Pavel, MVDr., Ph.D., MPA
ANO 2011, Berdychová Martina, Mgr.
ÈSSD, Böhnisch Robin, PhDr.
TOP 09, Heger Leoš, doc. MUDr., CSc.
KSÈM, Marková Soňa, Mgr.
KSÈM, Ondráček Zdeněk, JUDr., PhDr., Ph.D.
ANO 2011, Pilný Ivan, Ing.
ANO 2011, Plzák Pavel, MUDr.
Úsvit, Štětina Jiří, MUDr.

Birke Jan, **ÈSSD**

Adamec Ivan, Mgr., **ODS**

Kraj Pardubicki:

Úsvit
Andrle Sylor Augustin Karel, PaedDr., Mgr
ÈSSD
Havíř Pavel, MUDr.
ÈSSD
Chvojka Jan, JUDr.
KDU-ÈSL
Junek Jiří, Mgr.
ODS
Karamazov Simeon, prof., Ing., Dr.
ANO 2011
Kasal David, MUDr.
ANO 2011
Kolovratník Martin, Ing.
KSÈM
Matušovská Květa, Ing.
TOP 09
Skalický Jiří, prim., PharmDr., Ph.D.
KSÈM
Snopek Václav, Mgr., CSc.

Kraj O³omuniecki:

ANO 2011
Brázdil Milan, MUDr.
KSÈM
Černý Alexander, RSDr.
ANO 2011
Faltýnek Jaroslav, Ing.
Úsvit
Fiala Radim, Ing.
ÈSSD
Holík Pavel, MUDr.
TOP 09
Chalánková Jitka, MUDr.
KDU-ÈSL
Jurečka Marian, Ing.
KSÈM
Nekl Josef, RSDr.
ODS
Novotný Martin
ANO 2011
Okleštěk Ladislav
ÈSSD
Váňa Roman, Ing.
ÈSSD
Zemánek Jiří, Mgr.

Stowarzyszenie Euroregion Glacensis dołącza swoje gratulacje nowo wybranym posłom, przede wszystkim burmistrzom miast członkowskich stowarzyszenia: miasta Trutnov, którego burmistrz **Ivan Adamec** z niskiej, dziewiątej pozycji na liście wyborczej jako jedyny obywatelski demokrata w Kraju Kralowohradeckim wszedł do Izby Poselskiej, gratulujemy także burmistrzowi miasta Náchod **Janowi Birkemu**. Życzymy szczęścia i sukcesu na politycznym polu walki.

Baza cz³onkowska siê rozszerza - przedstawiamy nowych cz³onków

Gmina Chvaleè

Gmina Chvaleč, oddalona od dawnego miasta powiatowego Trutnova o 12 km, powstała - według pierwszych pisemnych wzmianek - w 1329 roku. Na przestrzeni lat zmieniali się jej właściciele i posiadacze. Ostatnimi w latach 1828-1945 byli członkowie rodu Nádhernych z Adršpachu. W 1964 roku Chvaleč połączono z sąsiednimi Petříkovicami. Obecnie miejscowość liczy 625 mieszkańców i ma 1722 ha powierzchni. Chvaleč leży na północnych obrzeżach Gór

Jastrzębich w pobliżu granicy z Polską. Z Petříkovicami tworzy zabudowany teren ciągnący się 5 km w dolinie potoków Petříkovickiego i Chvalečskiego przy drodze Trutnov - Radvanice. Z Trutnovem Chvaleč i Petříkovice połączone są także linią kolejową, która biegnie dalej przez Radvanice do Adršpachu i Teplic nad Metují. Chvaleč i Petříkovice miały zawsze charakter rolniczy, ale ludność trudniła się także obróbką lnu i wydobywaniem węgla. Objętym ochroną zabytkiem kultury na terenie miejscowości jest kościół pw. św. Jakuba Większego z 1706 roku, rzeźba św. Jana Nepomucena oraz ludowa drewniana chałupa pod nr 64 w Chvaleču. Wśród zabytków należy wymienić także kaplicę Świętej Rodziny w Petříkovicach oraz zrekonstruowane źródełko z leczniczą wodą pod skałami przy granicy z Polską. Nad źródłem wznosi się Jański Wierch (697 m n. p. m.), przez który biegnie czesko-polska granica

oraz ścieżka edukacyjna. Nad urwiskiem znajduje się punkt widokowy o nazwie Krausova vyhlídka. Przez Petříkovice biegnie linia historycznych fortyfikacji z lat 1937-1938. Niektóre z tych obiektów przechodzą stopniowo renowację jako skanseny. Smutne wydarzenia z tamtego okresu przypomina pomnik poległego dozorcy straży skarbowej Františka Opočenskiego. Warto także wspomnieć odbudowywaną obecnie drogę krzyżową w Chvaleču w lesie pod Serpentynami, przy drodze prowadzącej w kierunku Adršpachu. Do najliczniej odwiedzanych miejsc na terenie miejscowości należą: kąpielisko oraz ośrodki sportowe w Chvaleču i w Petříkovicach. W sezonie zimowym ogromną popularnością cieszy się miejscowy ośrodek narciarski Petříkovice. Na terenie gminy mieści się lokalna biblioteka, sala gimnastyczna oraz boisko wielofunkcyjne w Chvaleču. Turyści i roweryści w sezonie letnim korzystają z przejścia granicznego do Polski w Petříkovicach, natomiast pasjonaci narciarstwa biegowego mają na terenie gminy do dyspozycji kilka miejsc wejścia na oznakowane trasy. Do zrealizowanych projektów, na które gmina otrzymała dofinansowanie, należą: budowa ścieżki edukacyjnej w Petříkovicach połączona z rekonstrukcją punktu widokowego Krausova vyhlídka oraz budowa drewnianych

altanek przy tym punkcie widokowym i źródełku, ponadto rekonstrukcja rzeźby św. Jana Nepomucena w Chvaleču oraz wymiana nawierzchni boiska wielofunkcyjnego i rekonstrukcja sieci wodociągowej w Chvaleču. Gmina Chvaleč przygotowuje także projekty, na które będzie starała się pozyskać dofinansowanie. Dotyczą one rekonstrukcji i termomodernizacji sali gimnastycznej oraz budowy dziecięcego placu zabaw w Chvaleču, wymiany barierek na gminnym lodowisku, rekonstrukcji domu gminnego w Petříkovicach przy kąpielisku oraz zagospodarowania otoczenia przejścia granicznego Petříkovice/Okrzeszyn. Ponadto planowany jest stopniowy remont drobnych zabytków sakralnych zlokalizowanych na terenie miejscowości oraz inne niewielkie inwestycje.

Na terenie gminy funkcjonuje kilka organizacji - Ochotnicza Straż Pożarna, Stowarzyszenie Myśliwskie Ráč, klub piłki nożnej oraz Zespół Organizatorów Imprez Sportowych i Kulturalnych Petříkovice. Wymienione związki i stowarzyszenia oraz inni indywidualni lokalni działacze we współpracy z urzędem gminy troszczą się o życie kulturalne w miejscowości. Program wydarzeń kulturalnych co roku pod koniec stycznia jest umieszczany na stronach gminy **www.chvalec.cz**.

Gmina Chvaleč jest członkiem stowarzyszenia Euroregion Glacensis oraz Związku Gmin Gór Jastrzębich [Svazek obcí Jestřebích hor], który zrzesza 12 gmin z regionu.

Zwyczaje i tradycje ludowe

Obchody Œwiêtego Wac³awa

Dzień Świętego Wacława jest popularnym świętem celebrowanym jesienią w wielu miejscach Czech. Tradycyjnie obchodzi się je około 28 września, gdy w Republice Czeskiej jest święto i dzień wolny od pracy, aby uczcić rocznicę śmierci czeskiego księcia Świętego Wacława.

O życiu Świętego Wacława nie zachowały się niemal żadne wiarygodne w pełni dokumenty. Nie jest pewna ani data jego narodzin, ani data jego śmierci.

Książę Wacław był synem księcia Wratysława I i jego żony księżnej Dragomiry. Jego dziadkami byli książę z rodu Przemyślidów Borzywoj I i jego żona Święta Ludmiła. W 921 roku zmarł Wratysław I, a jego następcą na czeskim tronie został syn Wacław. Ponieważ miał wówczas dopiero 14 lat, przez krótki czas w jego imieniu rządy sprawowała jego matka Dragomira. Sam Wacław prawdopodobnie przejął władzę już w 922 roku. Od samego początku swojego panowania Wacław wspierał Kościół katolicki i dalej umacniał władzę Przemyślidów na ziemiach czeskich. Nie podobało się to jednak jego bratu Bolesławowi. Między braćmi narastał konflikt, którego kulminacją było zaproszenie Wacława na poświęcenie kościoła do Boleslavi, gdzie ten czeski książę został zamordowany rano 28 września 935 roku (starsza literatura mówi o 929 roku). Po śmierci brata Bolesław przejął władzę i wymordował politycznych sprzymierzeńców Wacława. Ale już po upływie trzech lat pokutował za swój czyn, a w 972 roku na jego polecenie w Proseku koło Pragi zbudowano pierwszy kościół poświęcony św. Wacławowi.

Pisze się, że książę Wacław był jak na owe czasy bardzo dobrze wykształcony i pomimo swojego młodego wieku wyróżniał się jako polityk i mąż stanu, zasłynął też ze swojej pobożności. Na początku XIV wieku w Bazylice św. Piotra w Watykanie poświęcono mu jeden z ołtarzy.

Święty Wacław jest patronem nie tylko ziem czeskich, ale także browarników i winiarzy, dlatego obchody jego święta są wydarzeniem zarówno kulturalnym i duchowym, jak i kulinarnym. Jest to święto przede wszystkim tradycji. Obchody trwają zazwyczaj kilka dni, podczas których zwiedzający mają do wyboru wiele ciekawych wydarzeń kulturalnych i towarzyskich – od występów teatralnych i tanecznych, przez jarmarki, pokazy najróżniejszych rzemiosł, parady w strojach ludowych ulicami miasta, po koncerty. Posłuchać można muzyki poważnej, dętej lub na cymbałach z pieśniami ludowymi i występami folklorystycznymi. W wielu miejsach restauracje przygotowują dla swoich gości także specjalne świętowacławskie menu.

Zaduszki

Początek listopada mija pod znakiem Zaduszek, dnia Wszystkich Świętych, w kalendarzu zapisanych jako Święto Zmarłych. Święto Zmarłych obchodzone jest 1. i 2. listopada od 998 roku. Właśnie w tych dniach wspominamy osoby, których z nami już nie ma, z którymi spędziliśmy część życia i które kochaliśmy. W tym dniu, nazywanym Dniem Zadusznym, po ludowemu w Czechach „duszyczki" [dušičky], panuje także większy ruch na cmentarzach. Ludzie przychodzą, aby powspominać swoich bliskich i zapalić świeczki na ich grobach. Na cmentarze przychodzą wówczas także ci, którzy mają daleko do Boga.

„Duszyczki", podobnie jak obchodzony w krajach angielskojęzycznych Halloween, pochodzą prawdopodobnie z pradawnej tradycji Celtów, którzy w ten sposób żegnali się z latem. Według legendy ludzie w dawnych czasach wierzyli, że w nocy z 31 października na 1 listopada dusze zmarłych wracają do domu i szukają pomocy krewnych, aby pomogli im przekroczyć ową granicę z krainą zmarłych, w której panował bóg zmarłych Anwinn. Aby duchy mogły widzieć drogę, ludzie świecili im lampami zrobionymi z wydrążonych buraków. Przebierali się w łachmany, malowali sobie twarze, aby chronić się przed złymi duchami. Dziś zamiast buraków używa się dyni, ponieważ podobno rośnie ich więcej.

Kult zmarłych odgrywał od niepamiętnych czasów ważną rolę w społeczności ludzi, istotny był nie tylko sam obrządek pogrzebu, ale także miejsce spoczynku. Wiara, że dusza nie zatraca się wraz z ciałem i w pewnych okolicznościach może wracać, znalazła odzwierciedlenie w najróżniejszych wiarach i obrzędach ku czci duchów zmarłych. Narody pogańskie obchodziły święto zaduszne, w zwyczaju było ofiarowanie na grobach pokarmów i napojów ku pojednaniu zmarłych i ciemnych mocy. Także zapalanie ogni miało na celu odegnanie sił nieczystych. Tak było u Celtów, podobnie także u Słowian. Dziś zamiast zapalać ogień zapalamy świeczki na grobach lub w miejscach ostatniego spoczynku swoich bliskich.

Ćwiêty Marcin – 11 listopada

„Święty Marcin przyjeżdża na białym koniu“. Oznaczało to pierwszy śnieg, ale także świąteczną pieczoną gęś. Święty Marcin, według legend, uczynił wiele dobrego, dlatego jest nie tylko symbolem świętowania, ale w kulturze chrześcijańskiej jest jedną z największych postaci wśród świętych. Na obrazach zazwyczaj możemy go oglądać, jak daje żebrakowi połowę swojego płaszcza, co ma symbolizować jego dobroć. Dzisiaj przypomina ją nam świętomarcińska gęś, a nawet świętomarcińskie wino.

30 listopada – dzień Ćwiêtego Andrzeja

Święty Andrzej bywa przedstawiany jako patron Rumunii, Szkocji i Rosji, na których terenie przypuszczalnie działał. Jest także patronem rybaków i handlarzy ryb, rzeźników, chłopów, powroźników, tragarzy wody, górników i panien młodych. Bywa wzywany na pomoc przeciwko dnie, spazmom, bólom gardła i róży (choroba Andrzeja).

30 listopada święto swojego patrona obchodzą ludzie w całej Szkocji. Na ulicach można zobaczyć miejscowych (i turystów) w szkockich kiltach, gra się na kobzie, pije tradycyjną szkocką whisky. Z tym dniem związanych jest również wiele przeróżnych zwyczajów i tradycji. Dzień św. Andrzeja był dniem wróżb i czarów. W tym dniu z kształtu skórki od jabłka lub ołowiu lanego do zimnej wody panny wróżyły sobie imię przyszłego męża. Młode dziewczyny sprawdzały, czy wyjdą za mąż i czy swojego miłego dostaną za męża. Kształt odlanego ołowiu ma wskazać zawód przyszłego męża i dlatego Andrzej wymieniany jest także jako patron panien młodych. Na wszystkich obrazach poznamy go po tym, że ma za sobą lub przy sobie dwa skrzyżowane drewniane bierwiona, tzw. krzyż św. Andrzeja, na którym ten uczeń Jezusa, starszy brat Piotra, zgodnie z legendą około 60. roku został ukrzyżowany.

Zwyczaje i tradycje ludowe

Nalewka

Nalewka, to jeden z najbardziej popularnych polskich trunków. Nigdzie w Europie nie rozwinęła się podobna tradycja. W kronikach nalewki są wspominane od kilkuset lat. Rozpowszechniły się w XVIII i XIX wieku jako napitki lecznicze. Na dworach trzymano je w apteczkach pod kluczem „Panny Apteczkowej”. Leczyły różne dolegliwości w zależności od składu. Pierwszymi polskimi nalewkami były **ROSOLISY**, od nazwy bagiennej, mięsożernej rośliny - rosiczki okrągłolistnej, która zwabia owady wydzielając dużo lepkiego syropu. Z niego robiono pierwsze naturalnie słodzone alkohole.

W literaturze fachowej nalewkę definiuje się jako połączenie owoców, ziół a nawet jarzyn z alkoholem. Ich przygotowanie stwarza możliwość eksperymentowania w zakresie kojarzenia składników. Daje szansę wytwarzania na własny użytek, alkoholi mocnych i słabych.

W różnych regionach Polski z tymi trunkami wiązały się różnorodne zwyczaje. Na kresach Polski dużym uznaniem cieszyła się „ŻENICHA KRESOWA”, czyli swatka, którą robiło się w momencie, gdy w rodzinie podlotki stawały się pannami na wydaniu. Trunek był sporządzany z owoców dzikiej róży, miodu, cukru, lisków mięty, rumianku i alkoholu. Recepturę przekazywało się z pokolenia na pokolenie.

Nalewki robi się przez cały rok, zgodnie z kalendarzem. Na wiosnę z pierwszych pędów i kwiatów, potem z kolejno dojrzewających owoców, aż do przymrozków, kiedy zbiera się żurawinę czy tarninę. Zimą dostępne są korzenie i kłącza oraz cytrusy czy imbir.

Rosiczka okrągłolistna

Tradycyjne dania w Czechach

Prêga wo³owa z soczewic¹ i pomidorami

Do przygotowania potrzebujemy (4 porcje): 600 g pręgi wołowej, 100 g soczewicy, 20 g czosnku, 100 g cebuli, 200 g warzyw korzeniowych, pół łyżeczki ostrej papryki i rozmarynu, pół litra wywaru mięsnego, 200 g rozdrobnionych pomidorów, ćwierć litra czerwonego wina, 1 łyżka cukru, garść posiekanej pietruszki, sól według smaku.

Soczewicę opłukać i gotować we wrzącej osolonej wodzie około 20 minut. Należy poprosić rzeźnika, aby pręgę wołową pociął w plastry, po brzegach je ponacinać i wetrzeć w nie sól. Plastry podsmażyć na oleju, a potem je wyjąć. Do wysmażonego tłuszczu wrzucić połowę czosnku pokrojonego na małe kawałki, pokrojone cebulę i warzywa korzeniowe i chwilę podsmażyć. Dodać ostrą paprykę i roztarty rozmaryn (można dodać także świeżego). Następnie podlać wywarem, włożyć mięso i wszystko dusić. Podlewać czerwonym winem. Około 20 minut przez końcem duszenia mięsa dodać sparzone wcześniej i rozdrobnione pomidory i razem poddusić. Następnie wyjąć mięso. Soczewicę z warzywami doprawić solą i cukrem, dodać posiekaną świeżą pietruszkę i drobno pokrojoną resztę czosnku. Do duszonych warzyw z powrotem włożyć mięso. Gotowe danie najlepiej podawać z jasnym chlebem.

Tradycyjne dania w Polsce

ROSOLIS SZAFRANOWY:

20 g szafranu
2 laski wanilii
60 ml soku cytrynowego
Starta skórka z dwóch cytryn
1 litr spirytusu
0,4 kg cukru lub w zamian miodu
0,2 l wody

Szafran, laskę wanilii, sok cytrynowy i starta skórkę z cytryny macerować w spirytusie przez 14 dni. Od czasu do czasu wstrząsając naczyniem. Po przecedzeniu przez bibułę filtracyjną wlać do gorącego syropu z cukru (lub miodu) i wody, zamieszać i przesączyć przez gęste płótno lub watę. Rosolis ma barwę kanarkową, egzotyczny, korzenny aromat i smak.

SKARB GANCARZY – NALEWKA KAWOWA Z ARONII:

2 kg aronii
75 dag. cukru
0,5 l wody
1 cukier waniliowy
300 ml spirytusu
2 łyżki kawy mielonej

Kawę zaparzyć w jednej szklance wody, potem odcedzić. Aronie zagotować z wodą, odcedzić i dodać cukier. Po przestudzeniu dodać kawę i spirytus. Zlać do butelek.

SMACZNEGO